

Eesti Looduseuurijate Selts

Kaebus

23.10.2020

Lp Eesti Meediaettevõtete Liidu pressinõukogu

Eesti Looduseuurijate Selts (ELUS) esitab kaebuse 8. oktoobril 2020 Maalehes ilmunud Mari Kartau artikli "**Metsakaitsjate tagant paistavad Gazpromi huvid ja raha**" kohta (vt paberleht LISA 1 ja [pikem online artikkel](#)), mida jagati kahetsusväärselt edasi ka ERRi veebiportaalis.

Maalehe ajakirjanik on ELUSi hinnangul loos eksinud vähemalt seitsme ajakirjanduseetika koodeksi punkti vastu. Artiklis on esitatud valeväiteid, tõestamata väiteid, puudulikku infot ning ajakirjaniku isiklikke arvamusi ja hinnanguid. Autor ei ole kõikidele osapooltele samaväärset sõnaõigust võimaldanud. Nimelt ei küsinud artikli autor üheltki süüdistuse saanud osapoolelt kommentaari artikli fookusteema kohta. Seetõttu on artikkel oluliselt kallutatud ning tegelikkust moonutatav.

Toome välja olulisemad probleemkohad:

1. Artikli põhiväide on põhistamata. Artiklis on loodud mitmete võtetega mulje justkui oleks BALTCF fond Gazpromi mõjutusvahend ning selle kaudu on ka "metsakaitsjad" Gazpromi mõjuväljas. Muuhulgas on seda muljet püütud jätta:

- pealkirjaga "*Metsakaitsjate tagant paistavad Gazpromi huvid ja raha*" ja kaanel "*Vene Gazprom rahastab Eesti metsakaitsjaid.*";
- telesarja "Reetur" viite ja kirjeldusega loo alguses;
- põhjendamata kahtluste esitamisega (vt ka punkt nr 6). Nt "*Keskkonnaaktivismi ja poliitilise mõjutamise vahel seoste otsimine ei ole lihtne, kuid lühinägelik oleks pidada seda mõttetuks paranoiaks.*"
- otseste väidetega (vt ka punkt nr 6). Nt "*Et mõjutustegevus ja selleks kasutatav kapital on arusaadavatel põhjustel varjatud, pole võimalik välja tuua selle tegelikku ulatust. Keskendudes ühele täpselt teada olevale juhtumile on aga võimalik välja arvestada, kui suurt kahju Eesti majandusele iga looduskaitse paigutatud euro võiks tuua.*"
- põimides loo sisse temaatiliselt sobilikke väljavõtteid KAPO aastaraamatust, mis ei ole aga ELUSi või Kotkaklubi tegevusega kuidagi seotud. Nt "*Looduskaitse usk BALTCFi fondi poliitilisse sõltumatusse näib aga justkui selle kapo väite illustratsioon: "Ka näiteks Venemaalt lähtuv kapital on nüüd varjatud, sest väga palju kasutatakse teiste riikide juriidilisi isikuid ja ettevõtteid."*
- vältides tasakaalustavaid kommentaaride võtmist rahastamisega seotud osapooltelt (sh BALTCF fondilt)

Seda, et Gazprom osaleb, on osalenud või mõjutab muud moodi fondi tegevust ja otsuseid, ei ole kõnealuses artiklis ega väljaspool artiklit tõestatud. Küll aga on vastupidist tõestav info leitav

fondi avalikult [kodulehelt](#) kui ka nende Maalehele saadetud vastulauses (vt LISA 3) ja Eesti Ekspressis [avaldatud intervjuus](#). Samuti selgitas Renno Nellis rahastuse küsimust Mari Kartau ca 1,5 aastat varem ilmunud [artikli](#) eel. Sellest, et ettevõtte maksab “saastaja maksab” printsiibist lähtuvalt keskkonnatasusid, ei järeldu automaatselt, et ettevõtte tasude edasist saatust kuidagi suunab või määrab. Nõnda võiks automaatselt süüdistada korruptsioonis ja mõjutamises igat suurt ettevõtet, kes keskkonnatasusid maksab. Kui kohtuvälise kokkuleppe järel saaks ühekordse ja tagastamatu hüvitise maksja ise oma raha kasutamist mõjutada, kaotaks hüvitise maksmine mõtte.

Ajakirjanik annab muuhulgas hinnangu: *“Looduskaitstajate usk BALTCFi fondi poliitilisse sõltumatusse näib aga justkui selle kapo väite illustratsioon: “Ka näiteks Venemaalt lähtuv kapital on nüüd varjatud, sest väga palju kasutatakse teiste riikide juriidilisi isikuid ja ettevõtteid.”*

Selline võrdlus on kohatu, sest ELUS ei soovi mingil kujul kahjustada Eesti riiklike huvisid. Vääriselupaikade (VEP) kaardistamise projekti rahastuse varjatuse osas ajakirjanik eksib, sest BALTCF fondi tegevus ja rahastatud projektide andmed on avalikud, samuti ELUS vääriselupaikade [inventuuri tegevused ja eelarve](#). Vääriselupaikade kaardistamine on Eestis riiklik kokkulepe, sellega tegeleb ka näiteks RMK (vt LISA 7). Sisuliselt seostatakse loos Eesti Looduseuurijate Selts, BALTCF ja Kotkaklubi tegevust karistusseadustiku riigireetmise paragrahviga, mis on väga ränk, ent meelevaldne süüdistus.

Ajakirjaniku temaatilised hinnangud, oletused ja kahtlused ei ole selgelt eristatavad. Samuti ei ole loo juures märget, et tegu oleks ajakirjaniku arvamuseartikliga. Autor ei ole analüüsinud fondi toetatud projekte ega kontrollinud kahe rohkelt tsiteeritud selgelt äri- ja poliitiliste huvidega allikate ütlusi.

ELUSi hinnangul on Maaleht eksinud antud küsimuses eetikakoodeksi punktide 1.2., 1.4., 3.5. ja 4.1. vastu.

2. Ajakirjanik Mari Kartau ei võtnud loo eel fookusteema tarvis kommentaari üheltki osapoolelt, kelle kohta loos süüdistusi ja kahtlusi esitatake. Teksti autor ei küsinud kommentaari BALTCF fondilt ning ühtlasi ei käsitlenud ka korrektset nende kodulehel olevat infot (vt LISA 4). Ühtlasi ei ole Mari Kartau võtnud kommentaari ka Kotkaklubilt (vt LISA 5), keda loos ära mainitakse kui BALTCF rahastuse saajat ning seega loo konteksti arvestades potentsiaalset Gazpromi huvide elluvijjat. Samuti küsis Mari Kartau artikli eel vaid ühe artikli fookusteemat mitte puudutava küsimuse ELUSilt (vt LISA 2).

ELUSi hinnangul on Maaleht eksinud antud küsimuses eetikakoodeksi punktide 1.2, 1.4, 3.5., 4.2. ja 5.1. vastu.

3. Ajakirjanik ei ole sisuliselt arvestanud ELUSi vastusega ainsa (artikli põhiteemaga mitte seotud) küsimuse osas, mis ta artikli eel esitas. Mari Kartau esitas ELUSile antud artikli kontekstis küsimuse ökosüsteemsete väärtuse kohta (Vt LISA 2), kuigi see ei ole tegelikult artikli fookusteema.

ELUSile esitatud küsimuses, kas meile teadaolevalt on keegi välja arvutanud, kui suur on ühe keskmise VEPI ökosüsteemi teenustest tulev kasu, saatsime vastuseks kaks Eestis tehtud teadustööd. Mari Kartau viitas valikuliselt ainult ühe allikale sisule ja teist tema artikli ühe väitega (kaitsealad toovad riigile majanduslikku kahju) mitte sobiva uurimustöö tulemust on vältinud.

Nimelt esitab Mari Kartau artiklis metsatööstuse lihtsustatud kalkulatsiooni riigimetsa vääriselupaikade hoidmisest saamata jäänud tulu kohta (kokku 3,9 miljonit), ent ökosüsteemi teenuste rahalise tasuvuse osas käsitleb Kartau vaid ühte süsinikusidumise punkti ning jääb sealgi napisõnaliseks. ELUSi vastusena saadetud teadustöö võimaldaks välja tuua erinevate ökosüsteemsete teenuste rahalisi väärtusi ja selgub, et nende metsade säilitamine oleks rahaliselt kasulikum, võrreldes nendest metsadest saadava puidutuluga. Paraku arvestab ajakirjanik lõppjärelustes vaid metsatööstuse esitatud kalkulatsiooniga.

Kartau kirjutab Maalehes: *“Seda on Eestis uuritud Järvelja kaitsealuste põlismetsade põhjal, mis on üsna sarnased VEPI ideaalile. “Puidu rahaline väärtus on 4,5 korda väiksem kui süsinikusidumise rahaline väärtus (323 vs. 1473 eur/ha/a),” viitab Renno Nellis Keskkonnaagentuuri, Eesti Maaülikooli ja Tallinna Ülikooli teadlaste tööle.*

Üht kindlat numbrit, mis on metsa ökosüsteemiteenuste hind hektari kohta aastas, siiski ei leia, sest meetodikad ja ühikud ei ole ühtsed (nt süsiniku sidumise teenus on arvestatud teistest erineval põhimõttel) ning mitmed olulised teenused (nt mullateke) on uuringust välja jäänud.”

Artiklist välja jäetud Maaülikooli magistritöös selgub aga, et Järvelja põlismetsa erinevate ökosüsteemiteenuste (elurikkus, turism, teadus/haridus) hind on igaüks eraldi kümneid või tuhandeid kordi suurem, kui sealt saadav puidu tulu.

Ajakirjaniku puudulik allikakäsitus ning asjassepuutuva info väljajätmine on selge ajakirjanduseetika rikkumine. ELUSi hinnangul on Maaleht eksinud antud küsimuses eetikakoodeksi punktide 1.2, 1.4 ja 3.5. vastu.

4. Artikli pealkiri “Metsakaitsjate tagant paistavad Gazpromi huvid ja raha” on eksitav. Samuti on vale Maalehe kaanel olev suur pealkiri “Vene Gazprom rahastab Eesti metsakaitsjaid.”

Nagu selgitasime kaebuse punktis 1, siis antud väidet ei ole tõestatud ega tõesed. Kuna küsimuse all on aga väga tõsine süüdistus, siis oleks kohane kasutada konkreetselt organisatsiooni või tegevuse nimetust. Antud juhul on kasutatud mõistet “metsakaitsjad” ja artikli siseselt “looduskaitsjad”, mida saab kohaldada väga laiale organisatsioonide ja inimeste ringile. Fakt on aga see, et Eestis saavad BALTCF fondist projektitaotluste alusel rahastust üksnes 2 organisatsiooni: ELUS ning Kotkaklubi, viimane koostöös RMK ja Keskkonnaametiga. ELUS projekti partneriteks uute vääriselupaikade andmete kontrollimisel ja registreerimisel on aga Keskkonnaamet ja Keskkonnaagentuur. Artiklis on jäetud valitsusorganisatsioonid partneritena nimetamata, kuigi see, et riigiasutused on projektide töösse kaasatud, on arvestades artikli

konteksti ja esitatavaid süüdistusi oluline info.

Ühtlasi ei ole Eesti Looduseuurijate Selts otseselt metsa- ega looduskaitse organisatsioon, vaid koondab eri valdkondade harrastus- ja loodusteadlasi. Olukorras, kus paljud näevad ja loevad tasuliste uudisportaalide tõttu vaid pealkirja ja juhtlõiku ning artikkel on ühtlasi Maalehe kaanelugu, on see väga tõsine eksimus. Kahetsusväärset levis artikkel koos originaalpealkirjaga ka ERRi veebiportalis.

ELUSi hinnangul on Maaleht eksinud antud küsimuses eetikakoodeksi punktide 1.2, 1.4, 3.5., 4.1. ning 4.11 vastu.

5. Mari Kartau on esitanud Baltic Sea Foundation (BALTCF) fondi kohta eksitavat infot. Ilmselt fondi kodulehelt pärinevat infot on Kartau kasutanud valikuliselt ja fondi käest kommentaari ei ole küsinud, luues fondi olemusest väärast muljet.

Kartau kirjutab: *“Looduskaitsejad raiuvad aga kui rauda, et BALTCF on apoliitiline fond. Riigimetsa VEPide projekti juht Renno Nellis kinnitab, et seda juhivad sakslased, nõukogus on Saksa omavalitsuste ja riigiasutuste ning Euroopa keskkonnaühenduste esindajad. Samal ajal pärinevad nii fondi põhikapital 5 miljonit eurot kui ka käibekapital 20 miljonit fondi asutajalt Nord Stream AG-lt, milles on enamussalus Venemaa riiklikul gaasiettevõttel Gazprom.”*

Kuigi fond põhineb Nord Streamilt saadud kapitalil, siis nende poolne rahastus, 25 miljonit eurot, laekus kohtuvälise kokkuleppe tagajärjel (st hüvitisena) ühekordselt 2014. aastal ning Gazprom ei osale kuidagi fondi juhtimises ega saa ka seega suunata fondi taotlusvoorudes rahastatavaid projektitaotlusi ega kümneid projekte Läänemere piirkonnas. Vt ka LISA 3 - BALTCF fondi juhi kirja Maalehe peatoimetajale (peale artikli ilmumist) ning fondi kodulehte <https://baltcf.org/>

Lisaks väljendab Kartau antud lõigus isiklikku ja põhjendamata ning negatiivset fooni andvat hinnangut, kui ütleb, et “looduskaitsejad raiuvad aga kui rauda”. Jääb segaseks, kes on need looduskaitsejad, kes seda väljendavad ja kes on seda kui rauda raiunud. ELUS igatahes pole Mari Kartau fondi apoliitilisuse kohta jõulisi ja korduvaid kommentaare andnud ega kuidagi seda “raiunud”. Ka Eestimaa Looduse Fondi poolt Eesti Ekspressis Jaak Niguli aramusloole “Miks Gazprom Eesti metsi kaitsta tahab?” avaldatud vastulauses pole säärast väidet.

Ühtlasi kirjutab Mari Kartau: *“Aastatel 2018–2020 läbiviidavat vääriselupaikade inventuuri projekti teostab Eesti Looduseuurijate Selts ja toetab Baltic Sea Conservation Foundation (BALTCF). Fondi asutaja on ettevõtte Nord Stream AG, mis omakorda asutati Vene gaasi Läänemere torujuhtme kaudu Euroopasse müümiseks.”*

Mõlemas ülaltoodud tsitaadis tehtud väide, et Nord Stream on fondi asutaja, on väär. Nord Streami võib ehk käsitleda ühe fondi asutajana paljude teiste seas: fond loodi kohtuvälise kokkuleppe tulemusel Nord Streami, suurte keskkonnaühenduste WWF Germany (World Wide Fund for Nature), NABU (Nature and Biodiversity Conservation Union), BUND (Friends of the Earth) ja Saksa kohaliku liidumaa Mecklenburg-Vorpommern vahel.

ELUSi hinnangul on Maaleht eksinud antud küsimuses eetikakoodeksi punktide 1.2, 1.4 ja 3.5. ja 4.1.vastu.

6. Ajakirjanik teeb loos läbivalt mitmeid ühenduste usaldusväärsusust vähendavaid vihjeid, loob meelevaldseid seoseid, esitab isiklike arvamusi ja hinnanguid ning tõendamata väiteid. Need ei ole aga eraldi esitletud või eristatud loo autori arvamuseks. Mõned näited:

- Pealkiri ***“Metsakaitsjate tagant paistavad Gazpromi huvid ja raha”*** või pealehel ***“Gazprom rahastab metsakaitsjaid”***.
- Juhtlõik: ***“Õhinapõhise aktivismi kõrval liigub looduskaitstes ka raha. Kui selle abil järjekindlalt kahjustatakse Eesti üht olulisemat majandusharu, mis ei ole sugugi kõige suurem saastaja, tekib huvi uurida, kes neid investeringuid teeb ja miks.***
- ***Annetuste ja avaliku raha kõrval liigub looduskaitstes kõvasti erakapitali.***
- Autor püüab luua fooni looduskaitstestest kui riigireeturest: ***“Uus teleseriaal “Reetur” algab stseeniga, kus spioon läbi metsa jälitajate eest põgeneb. Umbes nii kujutame ette ka tegelikult Eestis aset leidnud luureoperatsioone. Kuid kas meie metsades käib varjatult sootuks ulatuslikum mõjutustegevus? Loogiline oleks, arvavad need, keda see puudutab.”***
- ***“Raske on aga uskuda, et see on ainus huvi fondil, mille raha tuleb maailma ühelt suurimalt fossiilsete kütuste tootjalt. Mis omakorda kuulub rahvusvahelise mõjutustegevuse ja propagandasõja poolest kuulsale suurriigile.”***
- ***“Keskkonnaaktivismi ja poliitilise mõjutamise vahel seoste otsimine ei ole lihtne, kuid lühinägelik oleks pidada seda mõttetuks paranoiaks. Kapo aastaraamatust võib välja lugeda, et keskkonnaaktivistidega tegeldakse ja energeetilise julgeoleku varjatud külgi monitooritakse. Looduskaitstestest usk BALTCFi fondi poliitilisse sõltumatusse näib aga justkui selle kapo väite illustratsioon: “Ka näiteks Venemaalt lähtuv kapital on nüüd varjatud, sest väga palju kasutatakse teiste riikide juriidilisi isikuid ja ettevõtteid.”***
- ***“Keskendudes ühele täpselt teada olevale juhtumile on aga võimalik välja arvestada, kui suurt kahju Eesti majandusele iga looduskaitssesse paigutatud euro võiks tuua.”*** - sisaldab eeldust, mida pole artiklis tõestatud.
- ***“Et mõjutustegevus ja selleks kasutatav kapital on arusaadavatel põhjustel varjatud, pole võimalik välja tuua selle tegelikku ulatust. Keskendudes ühele täpselt teada olevale juhtumile on aga võimalik välja arvestada, kui suurt kahju Eesti majandusele iga looduskaitssesse paigutatud euro võiks tuua.”***
- ***“Iga kaitse alla võetav hektar metsa toob Eestile konkreetset majanduslikku kahju. Kindlasti toob ta teistpidi ka kasu puutumatu looduse näol, kuid teadmata, kui suur see ikkagi on, jäävad meile üksnes miinused. Need miinused muutuvad paraku plussideks meile vaenulike poliitiliste ja majandusjõudude arvepidamises.”***

ELUSi hinnangul on Maaleht eksinud antud küsimuses eetikakoodeksi punktide 4.1. ning 1.2., 1.4. ja 3.5. vastu.

7. Paberikandjal ajalehe kaanel on suurelt mõjus Gazpromi logoga väide “Vene Gazprom rahastab Eesti metsakaitsjaid”(LISA 8). Artikli juures on suur Gazpromi gaasijuhtme foto

metsas pealkirjaga “Mets teeb ruumi Nord Stream 2-le, mis toob Venemaa fossiilse gaasi ambitsioonikate kliimaeesmärkidega Euroopasse”. Foto pealkirjas jääb häguseks, kus see mets asub või miks see kaanel on. See ei asu aga Eestis.

Tekstis on esile tõstetud Riho Terrase väide ning valemäide, mis toob esile, kui palju vääriselupaikade kaardistamine Eesti majandusele kahju toob. Artiklis ei ole aga esile tõstetud ühtegi tasakaalustavat väidet ega ka kõneisiku tsitaati, samuti toodud esile näiteks fotot mõnest vääriselupaigast.

ELUSi hinnangul on Maaleht eksinud antud küsimuses eetikakoodeksi punktide 1.2., 1.4. ja 4.11. vastu.

8. Online artiklis on fotod vaid Gazpromi gaasitorust ning ilmselt teksti autori vaadetega kokku sobivatest Riho Terrasest ja Jaak Nigulist. Fotosid ei ole aga näiteks vääriselupaikadest ega ka Renno Nellisest või mõnest teisest looduskaitseajast.

ELUSi hinnangul on Maaleht eksinud antud küsimuses eetikakoodeksi punkti 4.11 vastu.

9. Artiklis on toodud välja erinevate keskkonnaorganisatsioonide nimesid, ent pole selge, kuidas täpselt nemad teemasse puutuvad. Jääb mulje, et ajakirjanik on soovinud seostada võimalikult erinevaid organisatsiooni kuidagi fondi rahastusega ja esitatud süüdistustega. Näiteks on esitatud järgnev lause: “Kotkaklubi omakorda teeb koos Eesti Ornitoloogiaühinguga ja ühendusega Eesti Metsa Abiks tõsist tööd kevadise raierahu kehtestamiseks.” Autor ei selgita, kuidas need asutused artikli sisusse puutuvad ja annab pigem isiklikke hinnanguid looduskaitseorganisatsioonide ja looduskaitse kohta.

ELUSi hinnangul on Maaleht eksinud antud küsimuses eetikakoodeksi punkti 1.4. vastu.

Toome lisaks eraldi välja, et kuigi ELUS sai küsimuse peale võimaluse avaldada Maalehes nädal hiljem vastulause 5000 tähemärgi ulatuses, siis Maalehe toimetuse püüdis **arvamusküljel** esitatava vastulause sisu korduvalt ja oluliselt suunata (vt Maalehe toimetatud versiooni LISA 7 ning ELUSi algset versiooni LISA 6), muutes täielikult pealkirja ning kustutades juhtlõigu ja kokkuvõtte. Mõningate ELUSi poolsete järeleandmistest ja muudatustest järel ilmus lehes siiski vaid osaliselt kärbitud versioon. Paraku ei saa üks vastulause juba levima hakanud müüti kahjutuks muuta ning tehtud kahju korvata. Seetõttu on iseäranis oluline, et ajakirjanikud jäävad erapooletuks ja kajastavad temaatikat tasakaalukalt, mida Mari Kartau meie hinnangul artiklis kahjuks tehtud ei ole.

Kokkuvõttes on ülaltoodud näited praeguseks toonud tõsist (maine)kahju mitte üksnes BALTCF fondile, Eesti Looduseuurijate Seltsile, vaid ka rahastusega üldse mitte seotud, ent siiski artiklis mainitud organisatsioonidele ja looduskaitse usaldusväärsele üldisemalt. Näiteks võis juba möödunud nädalavahetusel sotsiaalmeedias näha, et kui mõni metsade olukorra ja kaitsega seotud artikkel ilmub, kirjutatakse sinna alla kiiresti viide sellele, et ilmselt on tegu Gazpromi

kätetööga. Paraku see tendents ilmselt süveneb veelgi nii meedias kui sotsiaalmeedias ning on oht, et see mõjutab edaspidi ka riiklike metsandusotsuseid.

Olukorras, kus loodusteadlaste usaldusväärsust kahjustatakse ilma ühegi faktilise tõendita üleriikliku leviga ajalehe artiklis, oleme sunnitud paluma pressinõukogul anda oma hinnang, kas Maaleht rikkus Eesti ajakirjanduseetika koodeksit.

Urmas Kõljalg
Eesti Looduseuurijate Seltsi president

LISAINFO

Nellise vääriselupaikade kaardistamise lugu [Postimehes](#).

Renno Nellis
Vääriselupaikade inventuuri projektijuht
Eesti Looduseuurijate Selts
E-post: renno.nellis@gmail.com
Tel: +372 53 021 377

LISAD:

LISA 1 Maalehe artikkel

LISA 2 ELUSi projektijuhi Renno Nellise ja Maalehe ajakirjaniku Mari Kartau vaheline kirjavahetus

LISA 3 Baltcf fondi kiri Maalehe peatoimetajale

LISA 4 BALTCF kinnitus, et Mari Kartau/Maaleht ei ole neilt enne artikli ilmumist täpsustavaid küsimusi või kommentaare küsinud

LISA 5 Kotkaklubi kinnitus, et Mari Kartau/Maaleht ei ole neilt enne artikli ilmumist täpsustavaid küsimusi või kommentaare küsinud

LISA 6 ELUSi vastulause algne versioon

LISA 7 Maalehe toimetatud versioon, mille avaldamisest sellisel kujul ELUS keeldus

LISA 8 Maalehe esikaas